

Antziñako euskal hitzen formaz

Zillegi bekit, hasterakoan, Oxobiren bertsoa gogoratzea:

*Eskerrak, Axular.
Bihi, bazka, indar
egun eta bihar
ba dakigu nun har:
zu baitan!*

Batasunera buruz urrats handi bat egin nahiz gabiltza. Erabateko euskara berdiña gaurkoz erdietsi ezin bada ere, pausu batzuk eman behintzat, xede horretara hurbildu. Hau da guztion ametsa. Muga horretara nola heldu, ordea?

Beste hizkuntza eta herrialdeen jokabidea ikusiz, bide bat baiño gehiago dagoela ikasten da.

Herri batzuek hiriburu bat dute, herrialde guztiaren gainean ezin ukatuzko buruzagitzat duen hiri edo ziudade bat. Orduan ziudade horretako mintzaira hartu izan da oiñarritzat. Hau uste dut izan dela Cataluñako kasua, eta bai frantsesarena ere. Guk zoritxarrez horrelako hiribururik ez dugu.

Italian beste jokabide bat hartu zuten. Eskualde jakin bateko mintzoa —Toscanakoa— hautatu zan, hura oiñarritzat hartu zan, eskiribatzaille ospetsu eta handiek aparteko dizdira eta itzala eman ziotelako mintzaira huni. Grezian ere horrelako zerbait gertatu zan: Atenasko mintzoa izan zan han oiñarri, alde batetik hiriburu, eta bestetik autore ospetsu eta famatuen sorleku zelako.

Guk gure egoerari, gure kasuari begiratuaz, zer egin genezake? Guk erdi aldeko dialektuetara jotzea erabaki dugu. Euskarak ba ditu bi dialektu pixka bat zoko egiten direnak: bizkaitarra mutur batean eta zuberotarra bestean, biak nahiko bereziak. Erdian, berriz, ba da multzo bat Nafarroak, Gipuzkoak eta Lapurdik osatua. Erdialdera diogunean, multzo huntara esan nahi dugu.

Baiña entzun hau ondo. Euskaltzaindiak ezin dezake euskalkirik arbuia. Harentzat guztiak dira jatorrak, baliosak eta maitagarriak. Guztien ondasunak azter eta bil ditezela nahi du. Orai, euskara batu hori

behar dugun ezkerro, Euskaltzaindiaren obligazioa da, baita ere, bidea markatzea, batasun horretara heltzeko bide nondik den erakustea.

Eta erdialde hori hautatu badu, hori da, alde batetik hor dagoelako gure herriaren bihotza, eta bestetik, gure literaturaren kondairan halako abiadura edo joera bat nabari delako. Literatura-zeregiñetan erdialdeko euskara erabiltzera joera nabari delako, alegia. Bertsolariak, sermolariak, hizlariak, liburugilleak eta habar ditugu lekuko. Beraz, lehendik datarren abiadura huni eutsi eta jarraiki: hori da bidea.

Gipuzkoa, Nafarroa, Lapurdi. Ba dira haatik desberdintasunak multzo hunen barrenean ere, eta ez txikiak. Nola egin batasuna horien artean? Gure literaturan bi tradizio dira nagusi: mugaz hemendik gipuzkoarra eta mugaz handik lapurtar zaharra. Bereziak dira, noski, baiña nahiko hurbillak, halere. Bi horien artean batasuna egitea ez da hain gaitza. Zoritxarrez gure mendean tradizio horretatik hastandu egin gera pixka bat, elkarrengandik aldenduaz eta urrunduz joan gera. Mugaz beste aldekoek lapurtar zaharrari leialtasun txikia gorde izan diote. Batare tradizio gabeko lokalismuak sartu dituzte euskara idatzian, eta era horretara geroago eta gehiago elkarrengandik urruntzen hari gera. Maiz entzun izan diot bati baiña gehiagori —hemengo aldekoiei, noski— Axular, esate baterako, aise eta gustora irakurtzen dutela, baiña «Herria» astekariko zenbait lan ezin dituztela iretsi. Horrek esan nahi du orai baiña batuago geundela lehen. Eta erdi egiñik zegoen batasuna hautsi eta bakoitza bere aldetik abiatu gerala, txokoan txokoko txokokeriak euskara idatzian sartzeagatik.

Beharbada beste aldekoek gauza bera esan dezakete gugatik. Hemen ere gipuzkera literarioaren tradizioari ez zaio errespeto handirik izan eta berrikeria gehiegi sartu izan dugu.

Barraiatze hau, zatikatze eta elkarrengandik apartatze hau, nola erremediatu edo geldiarazi? Nik, egia esan, istillu huni nekez billatzen diot hunako hau baiña irteera edo soluzio-bide hoberik: hauta dezagula, alegia, denon artean autore bat, behiñolakoa, zaharra, guztion artean lotkarri izateko gai dena, eta berau ispillu eta eredu izanik, hor izango dugu gure batasunarentzat oiñarria. Gauza denetan eta itsu itsuan ezingo dugu hartu, noski. Hizkuntza bizi batek bere eskubideak ditu. Ortografia, joserik eta hiztegia bera ere mendez mende asko aldatu da eta gero ere etengabe aldatuz joango da. Baiña hori gora-behera, egiunez (convencionalmente) referentzi-puntu bat guztiok daukagunean, horrek asko esan nahi du eta asko egin dezake elkarrenganatzeko eta nahi dugun batasun horretara hurbiltzeko.

Nik hartarako proposatzen dudan autorea zein den ba dakizute —ez da sekeretua—: Axular. Arrazoin askorengatik, noski. Bataz zaharra delako, eta zaharrak beti du halako dizdira eta prestutasun usaia. Eta berriz bestea, obra ospetsu, gizen eta jator baten egille dugulako, gure artean beste inork egin ez duen bezalako obra baten egille delako. Gaiñera, hango eta hemengo euskaldunen artean lokarri izateko guztiz egokia eta aproposa dugulako. Bera hemengo aldekoa baitzan, nafarra, hemen sortu, hazi, eskolatu eta gizondua; gero, berriz, han bizi izana eta Lapurdiko euskaran idatzitakoa, baiña hemengotik ere aski hurbil egonik. Batasun hauzi huni buru emateko horra bide bat erraza eta naturala, nere ustez. Bestela beti ibilliko gera orratzik gabeko mariñelak bezala galduak, txokokerietan sartuak, barraiatuak eta bata besteagandik geroago eta alden-dugoak.

Horrez ez du esan nahi (lehen ere esan dut) Axular gauza denetan eta itsu itsuan hartu behar dugunik. Hori ez da posible.

Herralde eta hizkuntza denetakoek izan ohi dute aspaldiko autore edo liburu bat eredu eta bandera bezala. Ingelesek ba dute Shakespeare, italiarrek Dante, gaztelarrek Quijote, israeldarrek Testamentu Zaharreko Biblia, et. hab. Gu ere horrelako zerbaiten beharrean gera. Eta esan dudanez, Axular dugu egokiena.

Iturburuetara itzultzea: hori dugu gaurko kezka nagusienetako bat. Elizak eta Elizako Ordenek ere eginbehar hori egotzi diote bere buruari. Guk ere gure batasun istilluak erabaki nahi baditugu, gure antziñatasunari orai arte egin diogun baiño kasu gehiago egin beharko diogu.

Axularren «Gero», beste aldetik, gaur euskaltzale guztien eskuetan dago. Urte gutxiren buruan bi edizio berezi agertu baitira. Bat euskara hutsez 1954 an Zarautzen, gure euskaltzainburu maite Lekuona jaunaren ardurapean prestatua. Bestea erdal itzulpen ta guzti Barcelonan 1964-an.

Baiña ez da aski, nere ustez. Axular zimendutzat hartu nahi badugu, beste zerbait ere behar dugu euskaltzaleok. Hiztegi bat, alegia, haren hitzekin osatua. Aspalditxotik nabil ni lan huni lotua. Lan luzea da, baiña hirutatik bat gutxi gora behera egiñik dadukat: alfabetuko lehenbiziko zazpi letretako hitzak, alegia, egiñak ditut: a, b, d, e, f, g, h. Eta ez ditut hitzak bakarrik jasotzen. Hitz soillak gutxi esan nahi du bere inguru edo kontestutik aterata. Horregatik exenpluak ere erruz jasotzen ditut, hitzaren enplegua edo erabilkera ikas dedin. Gaiñera hitz bat zenbat aldiz eta zein pasartetan azaltzen den ere jakin araziko digu hiztegi horrek. Arantzazuko zenbait ikasleren laguntzarekin jaso ziran liburu osoaren hitzak fitxetan. Baiña orai fitxa horiek denak aztertzea, egiztatzea, ordenatzea

eta garbitan jartzea neronek bakarrik egin behar izaten dut. Soseguz eta arretaz egin behar den lana da. Baiña esan dudanez, hirutatik bat egiña dago.

Azterturik dauden zazpi letra horietan zenbat hitz azaltzen diren jakin nahi baduzue, aurki esango dizuet: 1668 (izen propioak ez dira kontu hunetan sartzen, jakiña). Hitzen maiztasunari begiratuta, batzuk behin bakarrik agertzen diren horietakoak dira (hapaxlegomena). Beste batzuk bi edo hiru aldiz, gutxitan edo dexente aldiz. Beste batzuk, berriz, maiztasun handikoak. Horri ere kasu egin behar zaio. Hitz bakan, meatz eta gutxi erabilliak, gaur gutxi edo batere ezagutzen ez direnak ezin dituzke maiztasun handikoekin berdindu edo mailla berean jarri. Zabalduenai, gehien erabiltzen direnei eman behar zaie lehen tokia. Hauk behar ditugu indartu, finkatu, hizkuntza nahi badugu bere oiñarrietan sendo ezarria eta erroztatua utzi.

Jakin beharrekoa dela uste dut Lafitte jaunak Euskaltzaindiko batzarre batean gogoratu zigun harako hura. Euskaltzaleok euskararen aberastasunaz sobera arroxko eta fier izaten gera. Gauza bera esateko makiña bat hitz dagoela euskarari eta hori ondasun anditzat jo izan dugu. Ez ote dira, gero, aberastasun kaltegarriak? Lafitte jaunak, bada, hauxe gogoratu zigun: frantsesaren egoera XVI gn. mendean eta egungo euskararena berdin xamarrik direla. Frantsesak ba zuen orduan zer-nahi hitz gauzak esateko. eta hortik zera sortzen zan: elkarrekin ezin aditzea, hitz gehiegi zegoelako. Baiña zorionez autoreak etorri ziran murrizte lana egitera. Murriztu, soildu, kendu, baztertu, hitz beharrenak hautatu, horiek erabilli. horiek zabaldu, horiei indar eman. Bide horri jarraikiz indartu eta finkatu zan frantsesa. Gu, berriz, ibilli gera inun diren hitz bakan eta ezezagunenak berpizten eta zabaltzen eta lan hori egin da guztiok ezagutzen ditugun hitz nagusien kaltetan. Dakizuten bezala, Lafitte jaun bera dabil orai euskarak beharren dituen hitz nagusi horien hiztegi bat egiten.

Batasun kontu hunetan urratsik egin nahi badugu, beraz, hiztegiaren hauziari kasu egin beharko diogu. Eta hauxe da neri batzarre hunetan egotzi didaten saila: euskara batuan erabilliko diren hitzen forma. Forma esatean ez dut ortografia esan nahi. Ortografiaren puntua Mitxelena jaunak ukitu du. Berak ohi duen jakinduri eta maisutasunaz ukitu ere. Baiña ortografia erabaki ondoren, zein hitz erabilliko den, eta zein itxura, tankera edo formakin erabilli behar den jakiten ere ba dira lanak.

Nere barruti hau hobeki mugatzeko, esan dezadan euskal hitz zaharrez edo hizkuntzan aspaldidanik sustraituez hari naizela. Horietaz gaiñera, hitz berrien premian ere ba da gure euskara, beste edozein hizkuntza bezala edo gehiago. Hitz berriak, nahiz euskarak berak dituen gaietatik

eratuak, nahiz beste hizkuntzetatik hartu behar ditugunak. Baiña hitz berrien kontu hau beste norbaitek jorratuko du: Zatarain jaunak, alegia.

Euskal hitzez hari naiz ba. Euskara batuan erabilli behar diren hitzez eta hitz horien formaz.

Eta aurrera joan baiño lehen gogora ditzadan puntu nagusi batzuk. Lehenago Euskaltzaindiak erabaki zituenak dira, baiña gure hauzi hunetan ezin utzizkoak.

Zer ta zein da euskal hitza guretzat? Euskarak aspaldidanik erabiltzen duena. Euskaldun guztiek edo gehienek erabiltzen duten hitza, beste gabe, onartu beharrekoa da. Gurea da eta gure hiztegieta toki bat zor zaio. Hitz baten jatortasuna bere antziñatasunaren ondorea da. Hitz hura nondik datorren, zer etimologia duen eta habar, hori beste kontu bat da. Linguistek azter eta argi dezatela hori ere, nahi badute edo ahal badute, baiña gure konturako axola guti du horrek. Hitz bat, nun-mahitik hartu izanagatik, gurean erroak egiña bada, gurea da, eta ez dugu hura baztertzeke eskubiderik. Ez ote da lotsagarri (edo parregarri) gure hiztegiekin gertatzen dena? Askotan euskaldun jatorrek, euskaraz baizik ez dakiten gure gizon eta emakumeek maizenik eta egunoro aho-mihitan hartzen dituzten hitzak ez dira gure hiztegieta aurkitzen, eta orien lekuan euskaldun hutsek erabiltzen ez dituztenak eta ezagutzen ere ez dituztenak aurkitzen dira. Frantsesean edo beste hizkuntza landuetan hori gertatuko balitz, a zer irriak egingo lituzketen frantsesek berek edo hizkuntza horietako semeek! Oraindik denbora asko ez dela, Artetxe jaunak berari gertatua kontatu zidan. Norbaitek galdetu zion «alproja» hitzak ea zer esan nahi zuen. Euskal hiztegieta jo zuen. Alferrik. Han ez zan ageri, nahiz eta euskal hitz arrunta izan. Eta zenbat holako! Ba da herri-kantu bat: «Iruñeko ferietan». Ez da luzea. Hala ta gutziz ere, ba dira kantu hunetan 26 hitz hiztegieta ez datozenak (Lafitte jaunak kontatua)...

* * *

Euskaraz gauza bera adierazteko, askotan, hitz bat baiño gehiago dugu. Gehiegi ere bai dexente aldiz. Toki batean bat erabiltzen da eta bestean beste bat. Zer egin orduan? Hemen bi (edo hobeki esateko, hiru) kasu behar dira berezi.

Lehenbiziko kasua: gauza bat esateko erabiltzen diren hitzek ez dute elkarren artean senidetasunik. Ez dute itxuraz zer ikusirik elkarrekin. Esate baterako «jausi» eta «erori»: adierazpen berdiñekoak, biak jatorrak, euskaran sustraituak eta hitzaren itxurari bagaiozko, desberdiñak, dife-

renteak. Hitz sail luzea aipa diteke kasu berean: abade/apaiz, lotsa/ahalke, aitzin/aurre, erbiñude/ogigaztai, amarau/armiarma, igel/ugarazio, edo mitxeletak dituen hainbeste izen: pinpirin/txinbeleta eta habar. Gaiso/eri, hordi/mozkor, ezer/deus, gibel/atze, arerio/etsai/izterbegi. Kasu hunetan daude hillabeteen izen asko ere: urtarril/ilbeltz, otsail/zezeil, irail/buruil/agor, azaro/zemendi, abendu/lotazil.

Bigarren kasua: Hitzak erro batekoak izanik ba dute elkarren eitea, baiña aldaketak gertatu dira tokitik tokira (meras variantes). Hitz bera dela bistan da, baiña hitz hori ez da berdin esaten: toki hunetan era batera eta beste horretan beste horretara. Hitz bera bai, baiña aldaketa askorekin. Ejenplu sail luzea ekar diteke hemen ere: berri/barri, beltz/baltz, gezur/guzur, eztaiz/ezteiz/eztegi, anima/arima, igerri/igarri, esan/erran, nabusi/nagusi/nausi, probetxu/protxu, beste/bertze, denpora/denbora, berdin/bardin, bazter/baztar, bider/bidar, pekatu/bekatu, handi/haundi, iñor/nehor, euskera/euskara/eskuara, burdin/burni, dena/dana... eta horrela aspertu arte luza genezake hunelakoen zerenda.

Hirugarren kasua: Hitz bera sentidu desberdiñakin erabiltzen denean. Toki batean gauza bat esan nahi du eta beste toki batean beste gauza bat. Horrelakoak ere gertatzen dira gure euskaran. 'Begiratu'-ren sentidua ez da berdiña mugaz hemendik eta mugaz handik. 'Lepo' ez da gauza bera gipuzkoarrentzat eta bizkaitarrentzat, 'behatz' ere ez.

Zer egin oihan beltz hunetan? Nola hartu batasuneko bidea hainbeste desberdintasunen artean?

Lehenbiziko kasuan: bi edo hiru hitz adierazpen berdiñekoak, baiña gaiñerakoan erabat diferenteak ditugunean, hobe dugu bat bakarra eduki eta beruni lotzea. Zein hautatu, ordea? Euskaltzaindia ez da nor herriko hitz jator bat baztertzeko edo arbuiaitzeko, baiña erabillien eta zabalduen direnei lehen tokia eman dezaieke. Eta zabalduenak edo erabillienak zein diren jakiteko, euskara idatziari begiratu behar diogu, literario hizkera izkiriaturia baita, mintzatua baiño areago. Batzuei min ematen die hitzen murrizte egin behar izate hunek, baiña hizkuntzaren biziak eskatzen duen gauza da. Gauza bat adierazteko hobe dugu hitz bat bakarra eduki. Gogora dezagun frantsesak egin zuen iñaustea. Kaltegarri diren aberastasunen zalekeri gehiegia izan dugula uste dut.

Batzuek, hitzen ugaritasun hau gorde nahiz, zera asmatu dute: bi edo hiru hitz adierazpen berdiñekoak direnean, bakoitzari zerbait bereizgarri erantsi, eta orduan ez lukete adierazpen guztiz berdiña izango: antzekoak, sinonimuak izango lirake, baiña bakoitza kutsu berezi batez hornitua legoke. Gizonak, ordea, ez du horrelako aginpiderik hizkuntza

bizi baten gaiñean. Guk ezin goberna dezakegu hizkuntza horrenbestera-
 ño. Ez dago gure eskuan hitzen sentiduak gure nahierara aldatzea. Beraz,
 adierazpen berdiñeko hitzen artean bat hautatu, zabalduena, erabiliena,
 eta besteak pixka bat baztertu. Murrizte lan huni beharrezkoa derizkiot,
 ezpaita hemen beste biderik ikusten.

Bigarren kasua da hitz berbera itxura edo aldaketa bat baiño gehia-
 gokin erabiltzen denean. Itxura, forma edo aldaketa horietatik bat behar
 da hautatu eta literario hizkuntzan hura bakarrik erabili. Hautatze hau
 egitea ez da beti gauza erraza izango. Kriterio bat baiño gehiago izan di-
 teke, gaiñera. Bazter aldeko eta erdi aldeko formen artean, erdi aldekora
 jotzea. Forma zahar eta berriaren artean, zaharra hautatu, et. hab. Beti
 kasu denetan zein hautatu behar den erabakitzea ez da erraza izango;
 baiña dexente aldiz bai.

Hirugarren kasua: Hitz batek sentidu desberdiñak dituenean, erdi
 aldeko literaturan finkatua dagoena hartu. Eta erdialde horretan batasun-
 nik ezpadago, erabiliena edo literaturan jatorrena dena.

* * *

Bodega eta *Petaka* hitzetan ageri diren konsonanteen artean maiz
 egiten da trukatzea edo batetik bestera aldatzea euskarari. Jeneralean bo-
 degakoak dirudite jatorragoak eta zaharragoak. Esate baterako jatorra-
 goak dira bake, bekatu, denbora, aldare, dorre dolare, gidatu, giltza, beste
 hunako hauk baiño: pake, pekatu, denpora, altare, torre, tolare, kidatu,
 kiltza, etc. hab. Baiña batzuetan forma bat jatorra eta zaharra izanarren,
 utzi egin beharko da, bestea askoz gehiago zabaldua badago.

Muga dugu bereizle handia bi Euskalerrien artean, eta geroago eta
 gehiago, gaiñera. Gaurkoz eta kasu denetan mugaz hemendik eta mugaz
 handikoen artean batasun osoa erdiesteia ez da erraza izango, baiña ho-
 rretan enseiatu beharko dugu.

«O» letrakin bukatutako hitzetan, hitz horiek hitz berrien sortzaille
 gertzatzen direnean, «o» hura «a» bihurtzen da, baiña «o»-kin ere esaten
 dira hitz berri horiek zenbait aldiz. «A» duten formak dira jatorrenak,
 eta hauk hautatu beharko dira, gehienetan behintzat. Adibidez, astotik
 astakume, eta ez astokume, astakillo, ez astokillo, astabizkar eta ez asto-
 bizkar, astakeria, ez astokeria. Oillotik oillategi, ez oillotegi, eta habar.

Hemen ezin hasi gindezke orai euskararen hiztegi osoa eta euskal
 hitz denak bana banaka aztertzen, zein hautatu eta zein baztertu beharko

den jakiteko. Hauzi luzeegia litzake. Baiña bidea urratu behintzat egin beharko da. Axularren hitz zerrendatik hariko naiz.

Axularrek ba du ohidura (hitz elkartuetan) hiru konsonante eta iñoiz lau ere bai bata bestearen ondoren idazteko. Adibidez, hotztu, hitz-kuntza, hotzki, hotzberatu, hotztasun eta habar. Guk hunetan, euskal fonetikari jarraikiz, hoztu, hustu, hizkuntza eta abar idatziko ditugu horiek eta kasu berean dauden hitz guztiak.

Beste batzuetan, berriz, «l», «r» ala «n» letraren urrengo, berak «s» ala «z» bakarrik jartzen duenean, guk, gaurko euskal fonetikari jarraikiz, «ts» eta «tz» jarriko dugu. Esate baterako «entzun», ez «enzun»; «entzute», ez «enzute».

Axularren hiztegitik jasoak izango dira hemen aipatuko ditudan hitzak, baiña han dauden hitz denak ez ditugu aztertuko. Hitz batzuk zabalgo gutxikoak dira edo gutxiegi ezagunak. Beste batzuk, berriz, bat ere dudarik gabe eta dauden daudenean onartzekoak, zabalera eta maiztasun handikoak direlako. Guk dudazkoak bakarrik aztertuko ditugu: ikurpen bereko beste itzen bat dagoenean, edo hitz berberak toki batean ikurpen bat eta bestean beste bat daukanean, edo hitz batek beste variante batzuk dituenean. Hitzen zabalgoa eta aldaketak jakiteko, Azkueren hiztegiak eta Mitxelenaen «Fonética Histórica Vasca» liburuaz baliatu naiz.

* * *

Eta hasteko, hor dugu «abade». Axularrentzat «abade», monjeen aita nagusia. Bizkaian, berriz, abade zera da: «cura», «sacerdote» eta Nafarroako zenbait lekutan «párroco» ere bai, uste dut. Euskara batuan Axularrek ematen dion ikurpenarekin xoilki erabilli beharko genduke hitz hau. «Cura» edo «sacerdote» esateko, hor dugu «apaiz». Eta «párroco» esateko, «erretore».

Abre/abere. Axularrek lehenbizikoa dakar. Beharbada hemen bien-tzat izan diteke lekua. Abere izango litzake «bestia» (animal en general); eta abre, «bruto». gaizki esan bat. Uste dut bereizkuntza hau ez dela nik asmatua, gutxi asko erabillia haizik.

Absolbatu eta *absolbazino* (= absolver, absolución). Huna hemen erdaratik hitz bat, baiña gurean lur hartua eta behar duguna. Forma zahar eta jator hau ezagutzen edo haintzat hartzen ez delako, erdal hutsak hartu behar izaten ditugu: «absolbidu», «absoluzio» eta habar. Gaztelaniaz *nión*, *ción*, *gión*, *sión* bukaera duten hitzak, Gipuzkoako euska-

ran *nio*, *zio*, *sio*, *jio* bukatzen dira; adibidez: «komunio», «orazio», «okasio», «erlijio». Lege horren arabera, absolbazino ere absolbazio izango litzake. Bizkaieraz, berriz, ñ sartzen da i eta o horien artean. Mugaz beste aldean batzuetan *ino* eta beste batzuetan *ione* bukaera aurkitzen dugu. Euskara batuan zein hautatu behar da? Bukaera modu bat behar litzake kasu guztietarako. Orazio, oraziño, orazione... Denak erabilliak, baiña beharbada lehenbizikoa, gipuzkoarra, erabilliena eta euskal fonetikaren lege jakin bati hobeki dagokiona: bokalen arteko «n» galtzeko joera baitu euskarak. Ikus FHV 148.

Gero adimendu ala adimen? Axularrek lehenbizikoa dakar. Eta berau uste dut dela jatorrena eta hedatuena (Azk. Dic.) «Adimendutsu» ere erabiltzen du Axularrek.

Adio ala agur? Axularrentzat «agur egin» zera da=saludar, eta «tributar veneración» ere bai. Baiña «despedir, dar una recomendación al partir», «adio egin» esaten du berak. Gure artean nahastea etorri da «agur» hori «despedir» esateko erabiltzen dugulako, baiña Gipuzkoan gaur eguneon ere hortarako, «agur» baiño gehiago erabiltzen da «adio». Komeni litzake «adio» gorde Axularrek ematen dion ikurpenarekin, eta «agur», berebat, «saludar» edo «venerar» adierazteko utzi.

Afari/apari. Zein hautatu? Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela hedatuena. Beraz, afari, afaldu, afal ondoan.

Ageri ala agiri? Axularrek lehenbizikoa dakar, eta berau da hedatuena (Azk. Dic.). Gero hor dugu agertu, arrunt ezaguna eta zabaldua; baiña Axularrek agerrian eta agerriz ere ba dakar, hi r-kin.

Agian/ beharbada/ apika/ benturaz. Axularrek lehenbizikoa eta azkenekoa erabiltzen ditu. Beharbada kasu hunetan denentzat dago tokia, antzekoak baitira, sinonimuak, ez berdiñak.

Gero hor dira *ahalke*, *ahalkesun*, *ahalketu*. Gure aldean ez dira erabilliak (Nafarroako alde batzuetan izan ezik). *Lotsa*, *lotsatu* esaten dugu guk. *Lotsa* baztertu eta horren ordez *ahalke* hartzea ez da erraza izango guretzat; eta beste aldekoei berdin gertatuko zaie «ahalke»-ren ordez «lotsa» hartu behar badute. Zer egin, beraz? Beharbada, gaurkoz, biak erabilli. Eta geroak esango du.

Ahantzi/ahastu. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du, eta Euskalerrri osoari begiratuta, bera da hedatuena. Euskara batuan ahantzi hartu beharko litzakela uste dut.

Ahitu/ akitu/ aitu. Hemen lehenbizikoa, «h» erdian duena uste dut hartu behar dela. Hau da Axularrek dakarrena, jatorrena eta euskara batuan erabiltzeko egokiena.

Aho/ ago/ abo/ ao. Axularrek lehenbizikoa dakar. H-dun forma uste dut dela egokiena, beste guztiak baztertuz.

Aingiru/ aingeru. Axularrek lehenbizikoa dakar. Hemen «aingeru» uste dut dela zabalduena. Ikus FHV 79.

Aipatu/aitatu. Dudarik gabe, lehenbizikoa da hedatuena.

Aise/ erraz/ samur/ eroso. Denentzat dago tokia. Sinonimuak dira, baiña ez berdiñak.

Aitzin ala *aurre*? Hemen ere istillu txar bat dugu. Sarkaldeko euskalkiek *aurre*, *aurrera*, *aurrerapen* eta *abar* esaten dute; eguzkialdekoek *aitzin*, *aitzin-alde*, *aitzinamendu* eta *habar*. Ez dut uste gaurkoz batak bestea bazterrera lezakenik. Biak erabilli eta geroak esango du.

Aldare/ altara. Lehenbizikoa da hemen hedatuena.

Alfer/ alper. Lehenbizikoa hemen ere.

Altzairu/ galtzairu/ kaltzairu. Hemen bigarrena uste dut hautatu behar dela, nahiz eta Axularrek lehenbizikoa ekarri. Ikus FHV 252.

Amorio/ amodio/ amudio/ maitasun. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski hedatuena. Ikus FHV 228. Amorio eta maitasun ez dira berdiñak, eta biak gorde behar ditugu.

Anaia ala *anai*? *anaiatasun* ala *anaitasun*? Axularrek lehenbizikoa formak dakarzki eta Euskalerrri osoari begiratuta, beharbada hedatuenak dira. Gipuzkoan «a» orgánica hori errazki kentzera oituak daude. Ikus FHV 175, 176s, 222, 305.

Anitz ala *asko*? Hemen ere bitaratuak edo bereziak daude sarkaldeko eta eguzkialdeko euskalkiak. Ez dut uste gaurkoz hitz horietatik batak bestea bazterrera lezakeanik. Gaiñera, Axularrentzat «asko», «bastante» da, ez guretzat bezala, «mucho».

Antsia/ axola/ ardura. Axularrek lehenbizikoa eta hirugarrena erabiltzen ditu, erdikoa ez, baiña hala ere «axolduritu» enplegatzen du. Beharbada hiru hitz hauk antzekoak bai, baiña erabat berdiñak edo adierazpen berekoak ez dira, eta hirurak gorde ditezke.

Antze ala *trebetasun*? Axularrek lehenbizikoa dakar. Beharbada biak dira onartzekoak, erabat berdiñak ez izaki.

Aparailu/ apareju. Axularrek lehenbizikoa dakar. Erdaratiko hitza da, baiña jator eta egoki euskaldundua. Berau uste dut hartu behar dela, eta ez bigarrena.

Apez ala *apaiz*? Axularrek lehenbizikoa dakar. Hemen ere eguzkialdera *apez*, sarkaldera *apaiz* esan eta eskiribatzen da. «Apaiz» da, noski,

zaharragoa eta jatorrizko itxuratik hurbillago dagoena. Ikus FHV 117, 229.

Apo ala zapo? Hemen ere, beste anitzetan bezala, bitaratuak gaude sarkaldeko eta eguzkialdeko euskaldunak. Lehenbizikoa da Axularrek dakarrena, eta berau uste dut dela zabalduena. Ikus Azk. Dic. Beraz hau hartu beharko litzake.

Apostolu/ apostolo. Lehenbizikoa.

Arantze/ arantza. Axularrek beti dakar «arantze», «batzarre», «baratze», «heriotze» eta habar. Hitz hauken bukaeran ere ez dago gure artean batasunik. Batak «baratz» jarriko dizu, besteak «baratze», besteak «baratza». Axularren jokaera izango litzake hoberena batasuna egiteko.

Arazi/ erazi/ arazo. Axularrek beti erabiltzen du arazi (galarazi, geldiarazi). Hemen ere Axularren jokabidea izango litzake egokiena, erazi, arazo eta horiek kenduaz.

Ardandegi/ ardantegi. Lehenbizikoa.

Arima/ anima. Axularrek lehenbizikoa dakar eta gaur eguneon ere bera da hedatuena. Beraz, berau hartu beharko litzake. Ikus Azk. Dic.

Arnegatu/ ernegatu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena. Ikus FHV 164. Beraz bera hartu behar da. Eta horren senideak diren beste hitz hauk ere bai, noski: arnegari, arnegu.

Arno/ ardo/ ardao. Hiru forma hauk gutxienez (eta gehiago ere aipa ditezke) dauzka euskarak, «vino» deritzaion edaria izendatzeko. Zein hautatu? Axularrek «arno» dakar noski. Baiña Euskalerra osoari begirata, bigarrena uste dut dela zabalduena: «ardo», erdikoa. Ikus FHV 151.

Artzai/ artzain. Axularrek bigarrena dakar (hobeki esateko, arzain jartzen du berak; baiña gaurko euskal fonetikari jarraikiz «tz» jarri behar da). Hemen ere hedatuena «artzain» uste dut dela: beraz hau onartu behar da. Ikus FHV 144. Bukaerako zai edo zain hau beste hitz askoren sortzaille gertatzen da, eta denetan gorde behar litzake forma bera: atezain, mandazain eta habar.

Arzizipiku. Hala dakar Axularrek «arzobispo» esateko. «Arzobispo» esatea baiño hobe genuke forma zahar huni lotzea.

Arrai/ arrain. Axularrek beti «arrain» dauka, erdarazko «pez» esateko. Berau uste dut dela formarik hedatuena. FHV 144. Arrai, gaiñera, beste gauza bat da (=afable), eta nahasterako bidea lekarke.

Arrau/ arraun (=remo). Axularrek lehenbizikoa dauka, eta berau da hedatuena. FHV 152. Hau hartu behar litzake, ba.

Arrazoi/ arrazoin. Axularrek arrazoin dakar eta berau da hedatuena. FHV 148. Hau hartu behar litzake, ba.

Arropa/ erropa. Axularrek lehenbizikoa dauka. Bizkaitar-gipuzkoarrek bigarrena erabiltzen dugu. FHV 156. Lehenbizikoa onart diteke, hedatuena baita.

Arrosa/ larrosa. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da hedatuena. Azk. Dic. FHV 156. Axularrena har diteke, beraz.

Arroxina/ erretxin (=resina). Axularrek lehenbizikoa dakar; baiña hemen beharbada «erretxin» izango da formarik hedatuena. FHV 155. Azk. Dic.

Aski eta *asko*, biak ageri dira Axularren eta biek dute adierazpen berdin xamarra: «bastante». Asko izan=bastar. Guretzat, berriz, lehenbizikoak «bastante» eta bigarrenak «mucho» esan nahi du; eta bereizkuntza hau gorde beharrekoa dela uste dut.

Asmo ala *asmu*? Axularrek bigarrena dakar. Sartaldekoek lehenbizikoa erabiltzen dugu. Oso hitz arrunta da guretzat. Beharbada halako bereizkuntza bat ere egiña dago «asmo» eta «asmu»-ren artean. Asmo da «propósito», «proyecto»; asmu, berriz, «ingenio» edo «maniobra ingeniosa». Asmutsu ere hor dago (=sagaz, ingenioso).

Astelegun/ astegun. Axularrek lehenbizikoa dakar. Beharbada hemen bigarrena da jatorrena eta hedatuena. Azk. Dic.

Ate/ borta. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du eta bera da noski hedatuena.

Atera/ atara/ etara. Lehenbizikoa dakar Axularrek eta berau da hedatuena.

Ateri/ aterri. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da hedatuena.

Atxakia ala *aitzaki*? Axularrek lehenbizikoa dakar. Aitzaki uste dut dela hedatuena FHV 184.

Atzeman/ atzaman/ atxeman. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da hedatuena eta jatorrena. Azk. Dic.

Aurkitu ala *arkitu*? Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da zabalduena FHV 95. Ikus beherago «Ediren».

Aurtiki/ jaurti/ jaurtigi. Lehenbizikoa da zabalduena eta hautatze-koa; Axularrek dakarrena, noski. FHV 101.

Baimen/ baimendu/ baimendura. Axularrek bigarrena dakar. Baiña «baimen» uste dut dela hedatuena. Azk. Dic.

Baiña ala baiño? Axularrek ez ditu behin ere nahastutzen. Harentzat baiña erdarazko «pero» bezala da (eta «sino» bezala ere bai); eta baiño, konparatibua da betiere. «Hau hori baiño zuriagoa da». Gipuzkoan «baiña» eta «baiño» nahastuta erabiltzen dira; «baiña» behar den lekuan «baiño» sartzen baitute. Ez lirake nahastu behar.

Baizen/ bezain/ bezin (=sino). Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da hartzekoa. FHV 178.

Bake ala pake? Axularrek «bake» dakar eta berau da jatorrena. FHV 51, 218.

Bakotx ala bakoitz? Axularrek lehenbizikoa dakar. Baiña hemen bigarrena uste dut dela jatorrena eta zabalduena. Azk. Dic. Ikus bat-bedera.

Balios ala balioitsu? ala balioso? Axularrek lehenbizikoa dakar, eta orobat balioestasan (=valor, precio). Hunela bukatutako adjetivuek sailla osatzen dute Axularren euskarari: abarizios, biktorios, lorios, desiros, dudos, golos, gutizios, hiros... Adjetivuak formatzeko orduan hain urri eta lander ibiltzen geran ezkerreko, beharbada kontuan eduki behar litzake forma hau. Hedaturari bagagozkio «balioso» uste dut dela hedatuena. Azk. Dic.

Baratzuri/ baratzuri/ berakatz. Axularrek lehenbiziko biak dakarzi. Aurrenekoa da, noski, zabalduena. Azk. Dic.

Baratze/ baratza/ baratz/ ortu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut hautatu behar gendukela.

Barazkari/ bazkari. Axularrek lehenbizikoa dakar. Baiña gaur bazkari da hedatuena. Azk. Dic.

Barkatu ala parkatu? Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski jatorrena eta hautatzekoa.

Barur/ barau/ baraur/ baru. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña «barau» uste dut dela formarik hedatuena. FHV 97. Azk. Dic.

Barraiatu ala barreatu? Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da, beharbada, formarik hedatuena. Azk. Dic.

Gero hor datoz *Barren, barrena, barrenalde, barrenkor...* Axularren euskarari denek dute zer ikusi «interior», «íntimo», «cosa de dentro» ikurpenarekin. Baiña hor daude «Barne» (hedadura handikoa. Az. Dic.) eta «barru» (bizkaitarra) ere. Bizkai aldean eta Nafarroa beheko zenbait lekutan «barren» ez da «interior» edo «cosa de dentro»; «cosa de abajo» baizik. Erdi aldeko literaturari segituz «barren» eta «barne» har-

tu behar lirakela uste dut eta «dentro», «interior» adierazteko hartu ere. FHV 165. Azk. Dic.

Barride/ hauzo/ hauzoko (=vecino, convecino, del mismo barrio). «Hauzo» da noski onartzekoa. Bai «vecino» eta bai «vecindad» ere esan nahi du. FHV 93.

Bat bedera (=cada uno). Adierazpen hunekin darabil hitz hau Axularrek, eta usu erabilli ere. Guk adierazpen horretarako «bakoitz» erabiltzen dugu. «Bat bedera» hedadura txikikoa izanik (Azk. Dic.), besteak («bakoitz» hitzak) onartzekoa dirudi.

Batzarre/ batzar. Axularrek «batzarre» dakar eta berau uste dut dela onartzekoa.

Batzuek/ batzuk. Axularrek biak dakartzki, baiña oker ez baldin banago, bereizkuntza bat daki egiten. Hunela esango du: «Batzuek egiten dute», baiña «Batzuk etorri dira». Agente denean, «batzuek»; bestela, berriz, «batzuk».

Batzutan/ batzuetan. Axularrek beti lehenbizikoa dakar.

Bazko/ pazko. Axularrek lehenbizikoa dakar. Sartaldeko euskaldunek «pazko» esaten dugu, baiña «bazko» da beharbada jatorragoa eta bai zabalduagoa ere (Azk. Dic.).

Bazter/ baztar. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena eta jatorrena. FHV 62.

Bedere/ bederen/ bederik. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña bigarrena da hedatuena. Azk. Dic.

Begiratu/ behatu. Axularrentzat «begiratu» eta «behatu» bi gauza diferenteak dira. Lehenbizikoak «cuidar», «proteger» esan nahi du; bigarrenak, berriz, «mirar». Sartaldeko euskaldunek «behatu» ez dugu erabiltzen eta heronen sentidua «begiratu»-ri eransten diogu. Eta mugaz handikoez «begiratu»-rekin esan nahi dutena guk «gorde», «zaindu» edo horrelako beste hitz batekin azaltzen dugu. Nola zuzendu nahaste hau? Izango dira lanak. Nolanahi ere «behatu» ezin da baztertu, hedadura handikoa baita. Eta «begiratu» ere ez, noski.

Begitarte/ aurpegi/ arpegi/ bisaia/ musu. Axularrek lehenbizikoa bakarrik dakar. «Aurpegi» eta «arpegi»-ren artean lehenbizikoa hartu behar da, zabalduena baita FHV 95. Gaiñerakoan lau hitz hauk ez dut uste erabat berdiñak direnik; ikurpen edo adierazpen antzekoa dutenak bai, baiña ez osotoro berdiña. Beraz, hirurak gorde ditezke.

Beharri/ belarri. Axularrek lehenbizikoa dakar eta mugaz handikoez hala idazten dute orai ere. Vokalen arteko «h» horren ordez sarri

sartzen dugu guk g, r edo l, hemen bezala. Hoberena litzake horrelako kasuetan beti «h» idaztea eta kito, mugaz handikoen ohidurari jarraikiz. FHV 221.

Behaztopa/ behaztopa-harri/ oztopo. Axularrek aurreneko biak dakarzki. Beharbada hemen ere ikurpena ez da erabat berdiña. Lehenbiziko biek «tropiezo» esan nahi dute; hirugarrenak «obstáculo». Eta hirurenztat dago tokia. Azkue-ren hiztegian «oztopo» ez da aurkitzen.

Beheiti. Axularrek elkarrekin joko zerbait duten hunako hitz hauk erabiltzen ditu: goiti=altura, beheiti=bajura, goititu=levantar, behechitu=abajar. Forma horiek mugaz handiko aldean eta bai Nafarroan ere zerbait zabalduak daude. Baiña «goi» eta «behe» dira ene ustez hedatuenak eta egokienak.

Behera/ bera (=abajo). Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau hautatu behar da, duda gabe, osoa delako eta besteak beste ikurpen bat duelako (=mismo, blando).

Behereko/ beko. Hemen ere lehenbizikoa da hartu behar dena.

Bekatore/ bekatari/ pekatari. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hemen bigarren forma litzake jatorrena.

Bekatu/ pekatu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski jatorrena eta onartu behar gendukena.

Bekoki/ kopeta/ belar. Beharbada hirurak dira onartzekoak, ikurpena antzekoa bai, baiña berdiña ez izaki.

Beldur/ bildur. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski zabalduena eta hautatu behar dena. FHV 63. Azk. Dic.

Belaunikatu/ belaurikatu, belauriko/belauniko. N-dun formak dira egokienak eta erabilienak. FHV 309. Azk. Dic.

Beltz ala baltz? «Beltz» da noski zabalduena. FHV 63.

Benedikatu/ bedeinkatu/ bedeikatu. Axularrek lehenbizikoa dakar. Hemen ere bitaratuak gaude sortaldeko eta sartaldeko euskaldunak. Sartaldekoek «bedeinkatu», eguzkialdekoek «benedikatu». Zein hautatu? Hunetan, nik ez dakit, baiña jatorrago eta egokiago iruditzen zait «bedeinkatu». «Benedizione» eta «bedeinkazio»-ren artean ere bigarrena hartuko nuke.

Bere (=su). Axularrek «bere» erabiltzen du, bai singularean eta bai pluralean ere; gipuzkoarrek azken kasu hunetan «beren» jartzen dute. «Beren etxeetan» = en sus casas. Axularrek hor ere «bere» esango luke. Baiña beste diferentzia handi bat nabari da «bere»-ren erabilkeran. Axularrek —eta berarekin batean mugaz beste aldekoek eta bai hemengo na-

farrek ere— «bere» erabiltzen dute jabeduna orazioaren sujetua denean; eta bestelako kasuetan ez dute «bere» esaten, «haren» baizik. Gipuzkoarrek eta bizkaitarrek, berriz, beti «bere» kasu denetan. Ejenplua: aitak bere semea maite du (kasu hunetan denok erabiltzen dugu «bere»). Baiña: Pedro ikusi al duzu? Bai. *Bere* etxean egona naiz. «Haren etxean» esango lukete hemen, bizkaitar eta gipuzkoarrek ez, beste denek. Ba dira Jainkoaren laudorio batzuk, gure Jauna agerian dela elizetan esaten direnak: «Bedeinkatua izan bedi Jaungoikoa: Bedeinkatua izan bedi *bere* izen santua», hala esango dizute Gipuzkoa eta Bizkaiko elizetan; Nafarroan, berriz, «Bedeinkatua izan bedi *haren* izen santua...» eta horrela dator laudorio sail guztia: denetan «bere» horrek «haren» behar luke izan; gero azkenengoan berriz, «Bedeinkatua izan bedi Jaungoikoa bere aingeru eta santuetan», hor bai, «bere» ongi dago. Uste dut Orixek ere salatu zuela «bere»-ren oker erabiltze hau. Batasunari jarraikiz uste dut hunetan euskaldun gehienek legea hartu behar gendukela guk, bizkaitar eta gipuzkoarrok.

Berdin/ bardin. Axularrek «berdin» erabiltzen du, eta hau da noski zabalduena eta hartu behar dena. Axularrentzat «berdin» hunek ba du beste sentidu bat ere: «al fin y al cabo», «en fin de cuentas» edo horrelako zerbait adierazteko ere erabiltzen du.

Bertute/ birtute. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du eta berau uste dut dela zabalduena.

Bertze/ beste. Axularrek «bertze» dauka. Hunetan ere bitaratuak gaude sortaldeko eta sartaldeko euskaldunak. Mitxelenak dionez (FHV 363), «beste» da forma hedatuena. Hau hartu beharko litzake euskara batuan. Eta (jakiña) «bestela», ez «bertzela».

Berri/ barri. Axularrek «berri» dauka, eta hau da noski hedatuena. «Berriz», ez «barriz».

Besta/ pesta/ festa. Axularrek «besta» dauka eta berau uste dut dela jatorrena eta hautatu behar litzakena. Beste aldetik hor dugu «jai» ere. Uste dut «jai» eta «besta» bi-biak gorde behar direla. «Besta»-tik, berriz, «bestaburu», «bestale» eta habar sortzen dira.

Bete. (=llenar). Axularrek «bete» erabiltzen du, baiña gero, deribazioan, «betakor», a-kin. Deribatze forma jator hau ere gorde behar dugu.

Bezala/ bezela. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela zabalduena eta hautatu behar dena. «Bezalako», ez «bezelako».

Bestitu/ beztitu/ meztitu. Axularrek lehenbiziko biak erabiltzen ditu; bietatik bigarrena da, noski, jatorrena, z-kin esaten dena. Bizkaieraz meztitu/meztidu esaten da, baiña sentidu berezi batekin: «amortajar», ale-

gia. «Beztitu», herriz, «jauntzi»-ren sinonimu bezala, bizi-bizirik dago oraindik Nafarroa aldean, eta mugaz beste aldean ere baietz uste dut. «Beztitu» eta «jauntzi», biak gordeko nituzke.

Bi/ biga/ bia (=dos). Axularrek bai «bi» eta bai «bia» ere erabil-tzen ditu. «Bi» da noski forma zabalduea eta hautatzekoa. Beraz «bi-tan», ez «biatan».

Bide-xidor/ bidetxior/ bide-zador. Axularrek lehenbizikoa dakar. Hitz hunek ere hainbat variante ditu. Ikus Azk. Dic. Batasunarengatik Axula-rrak dakarrena har diteke.

Biharamun/ biaramon/ bixaramon/ bixamon. Axularrek lehenbizi-koa dauka eta berau uste dut dela jatorrena. Azk. Dic. FHV 335.

Bihi/ ale/ garaun. Hedadurari begiratuaz lehenbizikoa da beharbada hedatuena (bai mugaz beste aldean eta bai Nafarroan ere esaten baita). Hau hartu beharko litzake ba. Berau da Axularrek darabiliena ere. FHV 222.

Bildu/ batu. Ez dira adierazpen berdiñekoak. Axularrek biak erabil-tzen ditu. Lehenbizikoa «recoger» esateko; bestea «encontrar» edo horre-lako zerbait. Biak gorde behar dira. FHV 345.

Biluzi/ buluzi/ billuxi/ biloiz/ billos. Axularrek lehenbizikoa da-kar eta bera uste dut dela jatorrena eta egokiena. Beraz, «biluzgorri», «biluztu».

Bisaia. Ikus Begitarte.

Bitarteko/ ararteko. Axularrak biak dakarzki. Sinonimuak diren ez-kero eta ez guztiz berdiñak, bientzat uste dut dagoela tokia.

Bitiña/ ahuntzume/ antxume. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hemen bigarrena uste dut dela hedatuena eta hartu beharrekoa. Azk. Dic.

Bizitze/ bizitza. Axularrak lehenbizikoa dakar eta beharbada berau da egokiena. Gorago esan genduen bezala, hitz mordoia dauka Axularrek -tze bukaera hunekin.

Borondate/ borundate. Lehenbizikoa.

Bortxa/ indar. Axularrek biak dakarzki. Ez dut uste erabat berdi-ñak direnik. Beraz, bientzat dago lekua.

Bortz/ bost. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña bigarrena uste dut dela hedatuena. FHV 363.

Borrokatu/ burrukatu. Axularrek lehenbizikia dakar eta berau da hedatuena eta hartu beharrekoa. Azk. Dic.

Botere/ ahal. Axularrak biak dakarzki. Ez dira guztiz adierazpen berdiñekoak, eta bientzat dago lekua.

Bozkario/ boztario/ pozkari. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da hedatuena eta jatorrena. Azk Dic.

Boztu/ poztu. Lehenbizikoa.

Brida/ draga (=freno). Axularrek lehenbizikoa dakar. Berau har diteke eta bai berunetik heldu den «bridatu» (=frenar) ere.

Bulkatu/ bulzatu. Axularrek lehenbizikoa dakar. Hemen ere bitaratuak gaude eta hedaturari begiratuaz gaitz da zein hartu behar litzaken erabakitzea. Azk. Dic.

Burdina/ burni. Axularrek lehenbizikoa dakar. Gipuzkoa kendu ezkero, berau uste dut dela Euskalerrri osoan erabillia. Beraz bera hartu behar da.

Buraso/ guraso. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña Euskalerrri osoari begiratura, bigarrena da hedatuena; beraz, hartu beharrekoa. FHV 259.

Buro/ birao/ birau. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela hedatuena, nahiz eta gipuzkoar eta bizkaitarrek bigarrena erabilli. FHV 74.

Butun/ gutun. Biak dira sortaldeko formak. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du, baiña gaur bigarrena uste dut dela hedatuena.

* * *

Damu. Hitz hunek ez du toki denetan sentidu berdiña. Batzuentzat «arrepentimiento», beste batzuentzat «Daño» ere ba da. Baiña lehenbiziko sentidua ùste dut dela zabalduena eta nagusia. FHV 187. Azk. Dic.

Dastatu/ txastatu/ jastatu (=probar, gustar). Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da hedatuena. FHV 187.

Deabru/ demonio/ etsai/ txerren. Axularrek lehenbiziko biak dakaruki. Izen hauk ez dira adierazpen bereberekoak. Laurak har ditezke, beraz. «Deabru» hitzak ba du variante bat: «debru», baiña forma osoa da arruntena eta gorde behar dena. FHV 260.

Debekatu/ bedekau. Lehenbizikoa, noski. FHV 260.

Debot/ debotu. Axularrek lehenbizikoa dakar. Mugaz beste aldekoek uste dut zuzenean frantsesetik hartzen dutela bukaera-molde hau; guk beharbada jatorrago: «debotu». Axularrek adberbioa ere «debotki» eratzten du. Zein forma hartu behar da? Gizon debota, ala debotua? Bigarrena, ene ustez.

Debozino/ debozio/ deboziño/ debozione. Axularrek lehenbizikoa dakar. Gorago esan genduan bezala, nik bigarrena hartuko nuke.

Defendatu/ defenditu/ defendidu. Axularrek lehenbizikoa dakar. Nik ez dakit zein izango den hemen zabalduena: gure hiztegi-tara jotzea alfer alferrik da ta. Erdikoa seguru asko.

Deihadar/ deadar. Axularrek lehenbizikoa dakar. Berau uste dut dela forma jatorrena, hedatuena ezpada. FHV 176, 211.

Denbora/ denpora. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da jatorrena. FHV 239.

Desira/ desio/ deseo. Axularrek lehenbizikoa dauka. Forma jator hau dugun ezkerro, hobe dugu berau erabili, zuzenean erdaratik hartzen ibilli gabe.

Deus/ ezer. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du. Hemen ere bitaratuak gaude euskaldunak. Zein hautatu? Beharbada gaurkoz biak beharko dira gorde.

Dilindaka/ zintzilika/ dingilizka. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da hedatuena. Azk. Dic.

Disposatu/ disponitu/ disponidu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da jatorrena eta hartu beharrekoa.

Diti/ titi. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hemen bigarrena da askoz hedatuagoa. Azk. Dic.

Diszipulu/ dizipulu. Axularrek biak dakarzi, baiña bigarrena maizago, eta bera da euskal forma jatorra.

Dohain/ doai/ doe. Giputz-nafarrek bigarrena, bizkaitarrek hirugarrena eta mugaz beste aldekoek lehenbizikoa erabiltzen dute. Axularrek ere lehenbizikoa. Berau uste dut dela jatorrena. FHV 147.

Dolu. Damu-ren sinonimu bezala erabiltzen du Axularrek. Sortaldeko euskaldunen hitza da. Sinonimua den ezkerro, bientzat dago tokia.

Dorre/ torre. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du, eta bera da forma jatorra. Nafarroan eta mugaz beste aldean erabilia. Azk. Dic.

Dostatu/ jostatu. Axularrek lehenbizikoa darabil, baiña bigarrena da zabalduena. Azk. Dic.

* * *

Ebaki/ ebagi. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da arruntena. FHV 231. Azk. Dic.

Ebatsi/ ostu. Axularrek «ebatsi» erabiltzen du. Eta berau erabiltzen dute euskaldunek, gipuzkoar eta bizkaitarrek ez, beste guztiek. Azkuek

dionez, «ebatsi» eta «ostu» sinonimuak dira, «hurtar» eta «robar» bezala. Hala bada, biak har ditezke. Azk. Dic.

Edeki/ kendu. Axularrek «edeki» dakar, baiña bestea da arruntena. Azk. Dic. FHV 156.

Edertu/ ederztatu. Bientzat dago tokia, ezpaitira adierazpen berekoak. Bata «hermosear» da, bestea «paliar», «colorear».

Ediren/ idoro/ aurkitu/ arkitu. «Ediren» eta «idoro»-ren artean, lehenbizikoa da zabalduena. «Aurkitu» eta «arkitu»-ren artean, «aurkitu». Orain, «ediren» eta «aurkitu» adierazpen berekoak ote dira? Ez dut uste. Sinonimuak, hori bai, «hallar» eta «encontrar» bezala. Beraz, bien-tzat dago tokia.

Edozein/ edozoin (=cualquiera). Lehenbizikoa da noski hartu beharrekoa.

Eduki/ euki/ iduki (=tener). Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da hedatuena. Azk. Dic. FHV 65.

Egoitza/ egoera. Axularrek lehenbizikoa dakar. Beharbada ez dira ikurpen guztiz berekoak. Bata «morada, situación»; bestea «estado». Biak behar ditugu.

Egorri/ igorri/ bidali/ bialdu/ bidaldu. Axularrek lehenbiziko biak dakarzki, baiña «igorri» gehiago. Bi forma horietatik «igorri» da, noski, hautatzekoa. «Bidali», «bialdu» eta «bidaldu»-ren artean, «bidali» da zabalduena. Eta «igorri» eta «bidali»-ren artean, zein hautatu behar ote da? «Bidali» da, noski, Euskalerra osoari begiratuta, hedatuagoa; baiña «igorri» ere hedadura handikoa da; gipuzkoar eta bizkaitarrek ez, beste guztiek erabiltzen baitute. Beharbada erabat berdiñak ere ez dira eta bien-tzat izan ditezke tokia.

Egotzi/ aurtiki. Axularrek biak dakarzki. Biak gorde behar dira, an-tzekoak bai, baiña berdiñak ez diren ezkerro.

Eguerdi/ eguardi/ eberdi. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da noski forma jatorra eta hartu behar dena.

Egun. Hitz hau Euskalerra osokoa dugu. «Día» da beronen sentidu nagusia. Ba du beste sentidu bat ere, arras zabaldua, batez ere sortaldean: «hoy» hitzarena. Axularrentzat «egun» bai «día» eta bai «hoy» ere ba da. Bi sentidu horiekin hartuko nuke nik.

Erkin. Axularrentzat «hasi» edo horrelako zerbait esan nahi du; ha-paxlegomena bezala azaltzen da. Sartaldeko euskaldunentzat beste zerbait da: lehiatsuki jardun, iraupenez, temaz eta setaz eta atxikimendu handiz

lan bati lotzea. Uste dut beste aldean erdi hilla eta ezezaguna dela hitz hau. Guretzat, berriz, ezin utzizkoa.

Elaberriti/ berritsu/ barritsu. Axularrek lehenbizikoa dakar. «Berritsu» eta «barritsu»-ren artean, «berritsu» hartu behar da, noski. «Elaberriti» eta «berritsu», berriz, erabat berdiñak ez dira ta, bientzat uste dut dagoela lekua.

Elur/ edur. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski zabalduena eta hartu beharrekoa.

Eliza/ eleiza/ elexa. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da noski zabalduena eta hartu behar dena.

Elkar/ elgar/ alkar. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena. Azk. Dic. FHV 69.

Eltzaur/ intzaur/ intxaur (=nuez). Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da Nafaroa behean eta Lapurdin erabiltzen dena. Baiña hemen hirugarren forma da beharbada jatorrena eta egokiena. FHV 285.

Eltze/ lapiko. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena.

Eman/ emon. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena.

Emazte. Axularrentzat gure «emakume» bezala da. Guretzat, berriz, senardun emakumea esan nahi du. Bigarren sentidu hau da arruntena. Azk. Dic.

Emazurtz/ umezurtz. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hemen ere bigarren forma da hedatuena eta hautatzekoa. Azk. Dic.

Enplegatu. Erruz erabiltzen du Axularrek Guk «erabili»-rekin aski dugula uste dugu, baiña beharbada bientzat dago lekua.

Enseiatsu/ saiatsu/ entseatu. Axularrek lehenbizikoa dauka. Mugaz hemengo aldera erdikoa dago zabaldua eta beharbada bera da hartu beharrekoa. Azk. Dic.

Entzun/ aditu. «Oir» esateko entzun enplegatzen du Axularrek; «entender» esateko, berriz, «aditu». Bereizkuntza hau gorde behar gendukela uste dut, nahiz eta Gipuzkoan nahasita egon gauza hauk, askok «entenditu» esaten baitute «aditu»-ren ordeaz, eta «aditu» «entzun»-en ordeaz.

Erabaki/ erabagi. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da zabalduena.

Erain/ erein. Axularrek biak dakarzki, baiña bigarrena uste dut dela zabalduena. Azk. Dic.

Erauntzi/ erantzi (=desvestir). Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela zabalduena, nahiz eta gipuzkoar-bizkaitarrek «erantzi» esan. FHV 98.

Erdara/ erdera. Axularrek lehenbizikoa dakar, eta Euskalerra osoari begiratuta, bera da zabalduena. Azk. Dic.

Erdietsi/ jadietsi/ jadetsi/ jaretsi/ iritxi (=alcanzar, obtener). Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du eta usu erabili ere. Axularrek darabilen forma hau uste dut dela jatorrena eta bai zabalduena ere. FHV 341. Azk. Dic. «Iritxi» hitzak ba du beste sentidu bat, «erdietsi»-k ez duena, eta Gipuzkoan oso arrunta: «llegar».

Ere/ bere/ be. Lehenbizikoa.

Ereztun/ eraztun. Axularrek «eraztun» dakar eta bera da zabalduena. Azk. Dic.

Er(h)i/ behatz/ atzamar (=dedo). Hemen ere ba dugu nahastea eta katramilla! «Atzamar» bizkaitarra da bakarrik. «Behatz», Bizkaian «dedo del pie», Gipuzkoa eta Nafarroan «dedo», Zubero eta Behe-Nafarroan «dedo pulgar», Lapurdin «uña». Er(h)i, berriz, Nafarroa goiko eta behekoan, Lapurdin eta Zuberoan enplegatzen da, eta beti «dedo» esateko. Uste dut hau dela jatorrena, egokiena eta zabalduena. Azk. Dic.

Eri/ gaiso (=enfermo). Axularrek lehenbizikoa dakar, eta adierazpen hunekin bera da noski zabalduena. Azk. Dic.

Ero/ zoro. Lehenbizikoa hedatuago, baiña bigarrena ere aski hedatua. Alde batzuetan bereizkuntza egiten dute: ero=fatuo, necio, eta zoro=loco. Berez eta jatorriz, «zoro» «vértigo» da. «Loco» esateko, zein hautatu? Hedaturari begiratuaz, lehenbizikoa.

Eritoki/ gaisobera/ gaisoti (=enfermizo). Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hirurak ere nahiko zabalgo txikikoak dira. «Erikoi» eta «erikor» izango dira beharbada egokiagoak. Azk. Dic.

Eritu/ gaisotu (=enfermar). Lehenbizikoa. Azk. Dic.

Eritzi/ iritzi/ eritxi/ eretxi. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela egokiena. FHV 106.

Erne/ ernai. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da zabalduena. Azk. Dic.

Erori/ jausi. Lehenbizikoa. Azk. Dic.

Erraberritu/ berritu/ berriztatu (=renovar). Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da zabalduena. Azk. Dic.

Erran/ esan. Euskalerra osoari begiratuta, lehenbizikoa uste dut dela hedatuena. Azk. Dic.

Errax/ erraz/ errez/ errex. Axularrek lehenbiziko biak dakarzi. «Erraz» da noski hedatuena eta hartu beharrekoa. FHV 117.

Erregela/ erregla. Lehenbizikoa.

Errenkura/ arrenkura (=queja). Axularrek «arrenkura» dakar eta berau har diteke. Azk. Dic.

Erresuma/ erreinu. Axularrek lehenbizikoa dauka eta Euskalerrri osoari begiratuta berau da hedatuena. Azk. Dic.

Errezibitu/ hartu. Axularrek erruz erabiltzen du «errezibitu». Guk «hartu»-rekin estali nahi ditugu haren enplegu guztiak, baiña nik uste dut bientzat dagoela tokia.

Erro/ sustrai/ zain. Antzekoak bai, baiña ez dira erabat berdiñak, eta hirurentzat dago tokia. Axularrek bigarrena ez, beste biak bai bada-karzki.

Erromeria/ pelegrinazio. Axularrek lehenbizikoa dauka. Beharbada bientzat da tokia. Gaur halako bereizkuntza somatzen dugu bien artean.

Errota/ bolu/ eihera. Lehenbizikoa da noski hedatuena eta Axula-
rrek dakarrena.

Errotor/ erretor/ erretore/ parroku. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña «erretore» da seguru asko forma jatorrena eta bai hedatuena ere.

Errumes/ behar/ behartsu/ probe. Gaur eguneon «errumes» «pere-grino» esateko behar dugun ezkerro, besteekin geldí gindezke.

Eskale/ eskeko. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da heda-
tuena. Azk. Dic.

Eskalera/ eskaler/ eskillara/ zurubi. «Eskalera» uste dut dela heda-
tuena. «Zurubi» eta «eskalera» ez dira gauza bera, eta hedaturaz ere
beste aldeko hitza da «zurubi», baiña bientzat egon diteke lekua.

Eskapatu/ itzuri. Axularrek askoz maizago erabiltzen du lehenbizi-
koa. Bientzat uste dut dagoela tokia, erabat berdiñak ez diren ezkerro.

Eskiribatu/ eskribitu/ izkiriatu/ izkiribatu/ idatzi. Axularrek lehen-
bizikoa dakar. Zatarain jaunak dion bereizkuntza egin diteke hemen
(hobeki esateko, egiña dago): «eskiribatu» izango litzake letrak paperean
ezartzea; «idatzi», berriz, «redactar» edo horrelako zerbait.

Eskola/ ikastola. Zabalera eta erroztatze aldetik lehenbizikoa da hau-
tatu behar dena. Baiña hemen ere bereizkuntza bat egin diteke edo erdi
egiña dago. «Ikastola» hitzak ba du sentidu bat oso zeatza: euskal eskola.
Baiña «escuela» abstraktuki edo jeneralean esan nahi dugunean, orduan
hor dugu «eskola».

Eskuin/ eskui/ eskuma/ eskubi/ eskoa/ eskoí. Variante asko ditu
hitz hunek. Zein hartu? Nik lehenbizikoa hartuko nuke, Axularrek da-
karrena, alegia, bera baita hedatuena. FHV 149.

Esnatu/ iratzarri/ itxartu. Axularrentzat «esnatu» zera da: «abundar en leche». Gaur Gipuzkoan batez ere «despertar» adierazteko erabiltzen da. Dirudianez, hitz hau sentidu horretan «ernatu»-ren variante bat besterik ez da. FHV 352, 294. Uste dut «iratzarri» hautatu behar dela. Eta «esnatu» hobe dugu Axularrek ematen dion sentidurako utzi. Izan ere «iratzarri» da Euskalerrian zabaldueña «despertar» esateko. Azk. Dic.

Esperantza/ itxaropen. Axularrek lehenbizikoa dakar, eta erruz erabiltzen du, gainera. Bera da noski hedatuena eta Euskalerrian sendo eta sakon erroztatua dagoena. «Itxaropen» zabalgo txikikoa da, baiña beharbada gorde ditekete halako bereizkuntza batekin. «Espero» eta «itxoin» ere ezpaitira gauza bera, Zatarain jaunak agertu digunez.

Esperientzia/ aztura. Axularrek biak erabiltzen ditu. Baiña ez dira gauza bera. Erderazko «experiencia» esateko, «esperientzia» erabiltzen du berak. «Aztura», berriz, «índole, modo de ser» edo horrelako zerbaít da Axularrentzat.

Espiritu/ izpiritu/ gogo/ arima. «Gogo» eta «espíritu» ez dira gauza bera, noski, eta bientzat dago tokia. «Espíritu» eta «arima» ere antzekoak, bai, baiña berdiñak ez dira. «Espíritu» hitzak ba du beste variante bat literatura zaharrean: «izpiritu». Baiña «espíritu» da forma hedatuena, eta beraz hau da hautatu behar dena.

Estali/ estaldu. Axularrek beti «estali» esaten du, eta hau da noski forma jatorrena eta hedatuena. Azk. Dic.

Estropu/ ixtripu (=accidente). Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau uste dut dela forma zabaldueña. Lhande, Dic.

Estudiatu/ ixtudiatu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da forma hedatuena.

Eta/ ta/ da. Axularrek beti jartzen du «eta» osorik. Beharbada ohi-dura hau denok hartzea izango litzake hoberena.

Etorri/ jin. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da noski hedatuena.

Etsai/ arerio/ izterbegi. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da arruntena.

Etzan/ etzin/ etxun. Axularrek lehenbiziko biak dakarzki, baiña «etzan» askoz maizago. Bera hartu beharko litzake, hedatuena baita. FHV 192.

Euskaldun/ eskualdun/ euskeldun. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da jatorrena eta hedatuena.

Euskara/ eskuara/ euskera. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera uste dut dela forma jatorrena. FHV 99.

Exemplo/ ejenplu/ ejemplo/ exenplu. Axularrek lehenbizikoa dakar. U-kin bukatua da, beharbada, forma jatorra.

Ezagutu/ ezautu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da noski forma arrunta.

Ezdeus/ ezteus. Axularrek biak dakarzki, baiña —oker ezpanago— bigarrena maizago. Hala ere, lehenbizikoa uste dut dela jatorrena eta edatuena. Azk. Dic.

Ezkata/ eskama. Axularrek lehenbizikoa dakar. Bera da, noski, forma jatorra eta hartu behar litzakena. Azk. Dic.

Ezko/ argizagi. «Cera» esateko «ezko» da hitz jatorra eta zabalduena. «Argizagi» ere aski zabaldua dago, baiña alde batzuetan «cera» eta beste batzuetan «astro» esan nahi du. (Ikus Lhande, Azk. Dic.) «Cera» esateko «ezko» hautatu behar genduke.

Ezkondu/ esposatu. Axularrek lehenbizikoa dakar. Biak daude erroztatuak eta adierazpen berdiña ez duten ezker, bientzat dago tokia.

Eztei/ eztai/ eztegu. Axularrek lehenbizikoa dakar eta uste dut bera dela hedatuena. FHV 103. Azk. Dic.

* * *

Falta/ huts. Axularrek biak dakarzki eta uste dut bientzat dela tokia.

Falseria/ gezur. Biak.

Fama/ ospe/ izen on. Denak behar ditugu.

Familia/ pamili. Axularrek lehenbizikoa dakar eta bera da hedatuena.

Fede/ siñismen. Biak.

Feria/ peri/ eria. Lehenbizikoa.

Fida izan/ fido izan (=fiarse). Axularrek biak dakarzki, baiña maizago lehenbizikoa. Bera da forma jatorra eta orai ere erabilia. (Lhande).

Fidantza/ fidantzia/ konfiantza/ uste on. Axularrek lehenbizikoa biak dakarzki, baiña maizago bigarrena. Hitz hau ere ez dut uste baztertzekoa dugunik.

Fidatu/ fiyatu. Lehenbizikoa.

Fiko/ piko/ iko. Axularrek lehenbizikoa dakar, baiña hemen, dirudianez, bigarrena da hedatuena. FHV 264.

Filosofo/ filosofu/ pilosopo. Axularrek lehenbizikoa dakar. «U» bukaeraduna har diteke.

Fin/ pin. Axularrek lehenbizikoa dakar eta berau da noski hedatuena.

Fite/ laster/ arin/ azkar/ aguro/ laister. Axularrek lehenbizikoa erabiltzen du. «Laster» eta «laister»-en artean, «laster» da hedatuena eta hartu beharrekoa. Beharbada beste guztientzat ere ba da tokia.

Fits/ izpi. Biak.

Flakatu/ mehatu/ argaldu/ makaldu. Uste dut denentzat dela tokia, ezpaitira berdiñak.

Frankia/ ugaritasun. Biak.

Franko/ ugari/ asko/ anitz. Denentzat dago tokia.

Freskatu/ freskotu (=refrescar). Lehenbizikoa.

Frogantza/ frogā/ proba eta berdin *frogatu/ probatu.* «Frogantza» eta «frogatu» uste dut direla forma jatorrak, baiña Euskalerni osoari begiratura ez dakit zein forma hautatu beharko litzaken. Axularrek bai, «frogantza» eta «frogatu» erabiltzen du.

Fruitu/ frutu. Axularrek «fruitu» dakar. Euskalerni osoari begiratura, beharbada berau da forma jatorrena eta hedatuena. Lhande, Dic.

* * *

Jaunak: Ikusten duzuenez, hau luze doa. Hunek ez du azkenik. Euskal hiztegi osoa aztertu beharko nuke eta hemen ez dago horretarako astirik. Baiña jokaera edo jokoaren erregelak erakutsi nahi izan dizkizuet. Batasuna egiteko ezarri diren oiñarriko puntuei jarraikiz, zer hiztegi munta erabilliko den euskara osatu horretan: hori zan da nik agertu nahi izan dudana. Kasu denetan zein forma hartu behar den erabakitzea, ez da erraza, baiña beste askotan bai. Nik, egia esan, susmo bat dut edo duda bat: horrenbesteraño goberna ote dezakegun guk hizkuntza? Guk lege horiek emanarren, literario hizkuntzak kontuan hartuko ote ditu? Geroak esan beza.

Batzuek galde hau egin izan dute: euskara osatu horrekin euskalkiak nola geldituko liraken? Erantzuna ez da zaila, hitzen kontuan behintzat. Euskalkiak dauden daudenean geldituko dira. Euskara osatua ezpaita izango ez bizkaiera huts, ez gipuzkera eta ez lapurdiera huts ere, euskalki horien gaiñetik, Euskalernian zabalduago eta hedatuago dauden hitzekin osatua baizik. Era horretara euskaldun guztien artean lokarri

gozoa izango da. Euskalkian idaztea komeni diren gauzak orai arte bezala idatziko dira.

Bukatzeko, eta maiztasun handiko hitzak direlako, demostratibuen hautatzea egiñen dut.

Huna hemen demostrativu sailla, Axularrek dakarren bezala:

Lehenbiziko presuna:

Hau(r), hunek, hunen, huni, hunetakotzat eta habar.

Pluralean: Hauk, hauken, hautan, hautzaz...

Bigarren presuna:

Hori/ horrek, horren, horri...

Pluralean: Horiek, horien, horiei, horietan...

Hirugarren presuna:

Hura/ hark, haren, hari, hartako, hartan...

Pluralean: Hek, hei, hetan, hetarik, hetzaz...

A. Luis Villasante, o. f. m.

Arantzazun, 1968, urriak 1.